

HMS i tungindustrien

Arven etter Tom Myran

Et foredrag som ble endret

- ▶ Jeg satt og tenkte på hvordan jeg skulle vinkle dette foredraget og hvilke saker som var aktuelle og skrev ned et par tre idéer som jeg tenkte å høre med Tom og Knut om.
- ▶ 2 dager etter fikk jeg en telefon om at Tom Myran hadde forlatt oss.
- ▶ Jeg skulle aldri få sitte og diskutere HMS saker med Tom igjen...
- ▶ Bisettelsen hans er i dag.
- ▶ Derfor falt det seg naturlig å kalle dette foredraget:

ARVEN ETTER TOM MYRAN

Boka: HMS i bergindustrien

Begynnelsen

- ▶ For å forstå hvorfor denne boka ble til, må vi gå tilbake i tid.
- ▶ Rundt år 2000 tok jeg faget «HMS i tungindustrien», der Tom var professor.
- ▶ Meget interessant og godt eksemplifisert kurs, men noe manglet...
- ▶ Vi fikk bunker av notater og hefter og det var en utfordring å holde styr på alt sammen.
- ▶ I 2012 startet jeg Promin AS og hadde da muligheten til å gjøre «det jeg hadde lyst til».
- ▶ Jeg tok kontakt med Tom og spurte om han kunne tenke seg å lage en bok om HMS... 2 dager etter var svaret «JA».
- ▶ Lite ante vi da at prosjektet vi trodde skulle ta 2 år, kom til å ta 7!

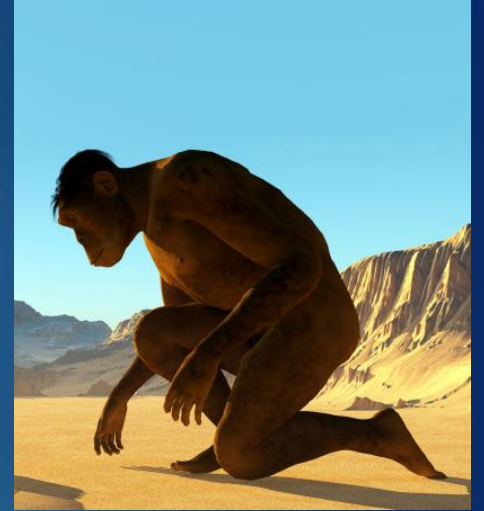
Bokprosjektet

- ▶ For å gjennomføre prosjektet trengte vi mange ressurser:
  - ▶ Kompetanse på mange fagfelt
  - ▶ Prosjektledelse
  - ▶ Design
  - ▶ Gjennomlesing
  - ▶ Økonomisk støtte, mv.
- ▶ Vi laget en prosjektgruppe som støttet opp prosjektet, der jeg og Tom var de som satte sammen tekst og laget struktur.
- ▶ Vi bestemte oss for målgruppene:
  - ▶ Studenter
  - ▶ Bedrifter
  - ▶ Arbeidsmedisinere og bedriftshelsetjenesten
  - ▶ Enkeltpersoner med interesse for fagfeltet
- ▶ Det ble fort klart at mye av Toms materiale var foreldet og det ble en omfattende oppgave å oppdatere flere tiår med informasjon til moderne standard, nye lover og regler, ny statistikk mv.

Boka: HMS i bergindustrien

Struktur

- ▶ Boka tar utgangspunktet i mennesket som et produkt av evolusjon:
  - ▶ Dvs. at mennesket er tilpasset et miljø og en levemåte gjennom 1000-vis av generasjoner som bare i de siste par hundre år har endret seg ekstremt.
- ▶ Mennesket ble aldri konstruert for å tåle gasser annet enn luft, store mengder støv, høy lyd, vibrasjon etc.
- ▶ Boka er delt inn i fire deler
  1. HMS; introduksjon, regler og begreper (lover, regler, risiko ++)
  2. Det sårbare mennesket (funksjoner som respirasjon, syn, hørsel osv.)
  3. Arbeidsplassen og omgivelsene (gruve, dagbrudd, ventilasjon ++)
  4. HMS i praksis (Arbeidsmedisin, BHT, restitusjon ++)

Eksemplets makt

- ▶ Tom brukte mange eksempler i sin undervisning. Ofte om seg selv. Han var ikke redd for å utlevere seg selv og selvironi var ofte med.
  - ▶ Dette er 2 viktige faktorer: **Eksempler** og **åpenhet**.
- ▶ Boka bruker mange eksempler på situasjoner og ulykker, både historiske og av nyere tid.
- ▶ På den neste siden er eksempler fra ett tema i boka.

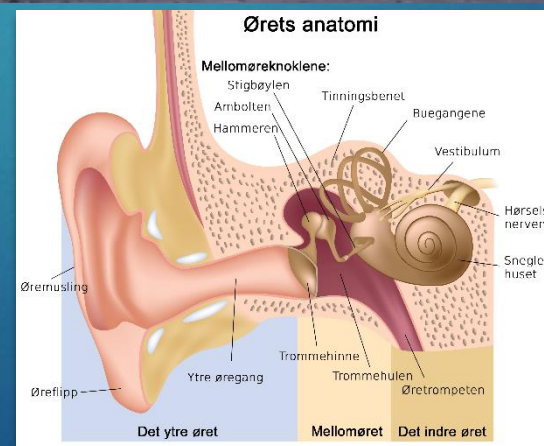
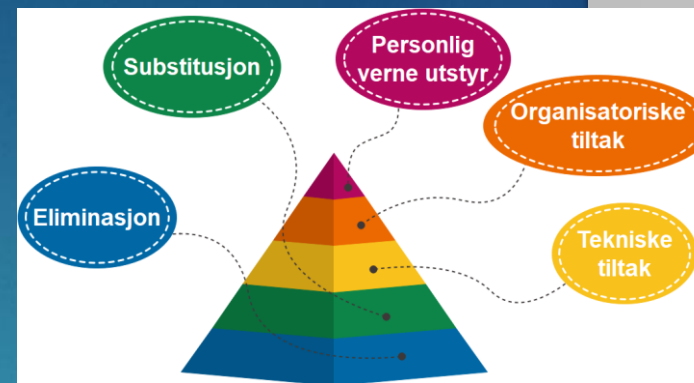
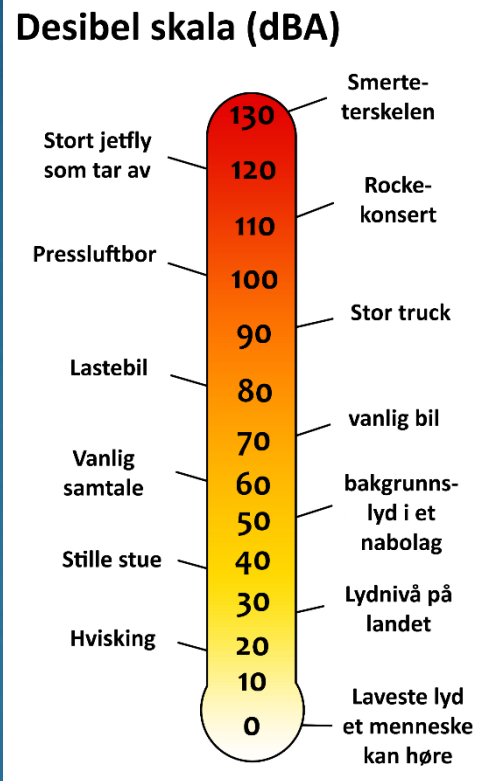
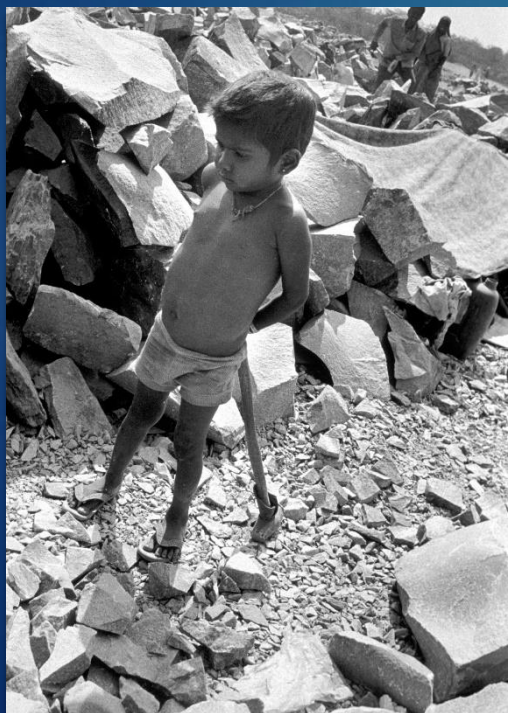
... men silikosen var ikke borte

- ▶ Bakgrunnsbildet er et stillbilde fra en video som ligger på Youtube. Dette er en kinesisk gruvestarbeider som døde kort tid etter opptakene ble gjort.
- ▶ Kavitha fra India sluttet på skolen som 14 åring og begynte å jobbe. Hun døde 22 år gammel av silikose.
- ▶ Flere døde og mange livstruende skadet i Australia blant murere som kutter til kjøkkenbenker.
- ▶ I Norge sluttet man å føre statistikk over silikosedødsfall da han som utførte dette arbeidet døde.

The medicine is the only thing keeping me alive now.

Illustrasjoner og bilder

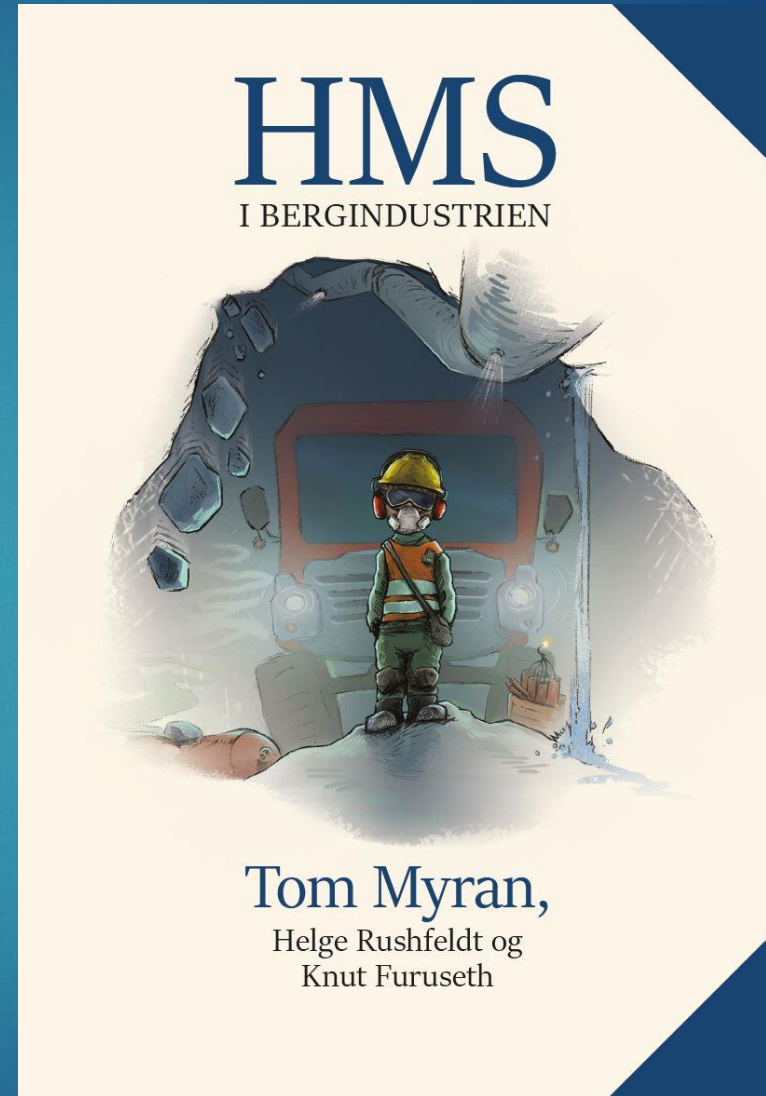
- ▶ Boka er rikt illustrert med illustrasjoner og bilder fra inn og utland.

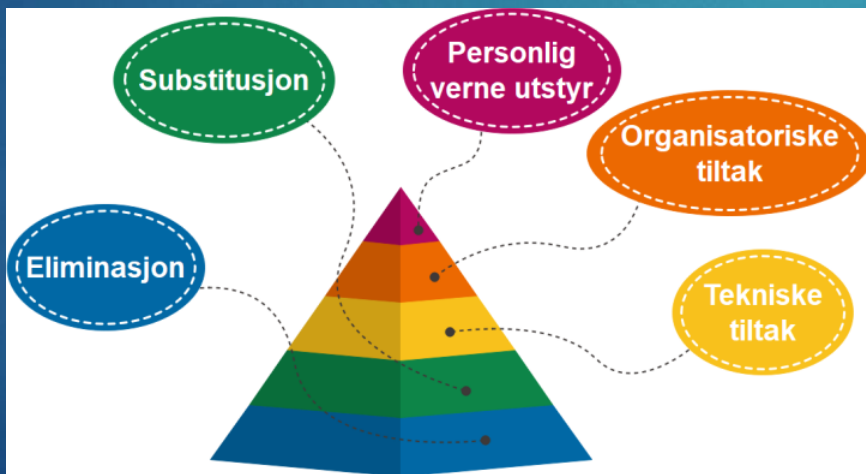
Kapitler i boka

- ▶ Boka inneholder 24 kapitler
- ▶ Her kommer en kjapp tur gjennom noen av dem:

Risiko

- ▶ Hva er risiko?
- ▶ Bruk av risikoverktøy
- ▶ Tiltakspyramiden

RISIKODIAGRAM Klikk her for informasjon om skjemaet

Virksomhet/avdeling e.l.:

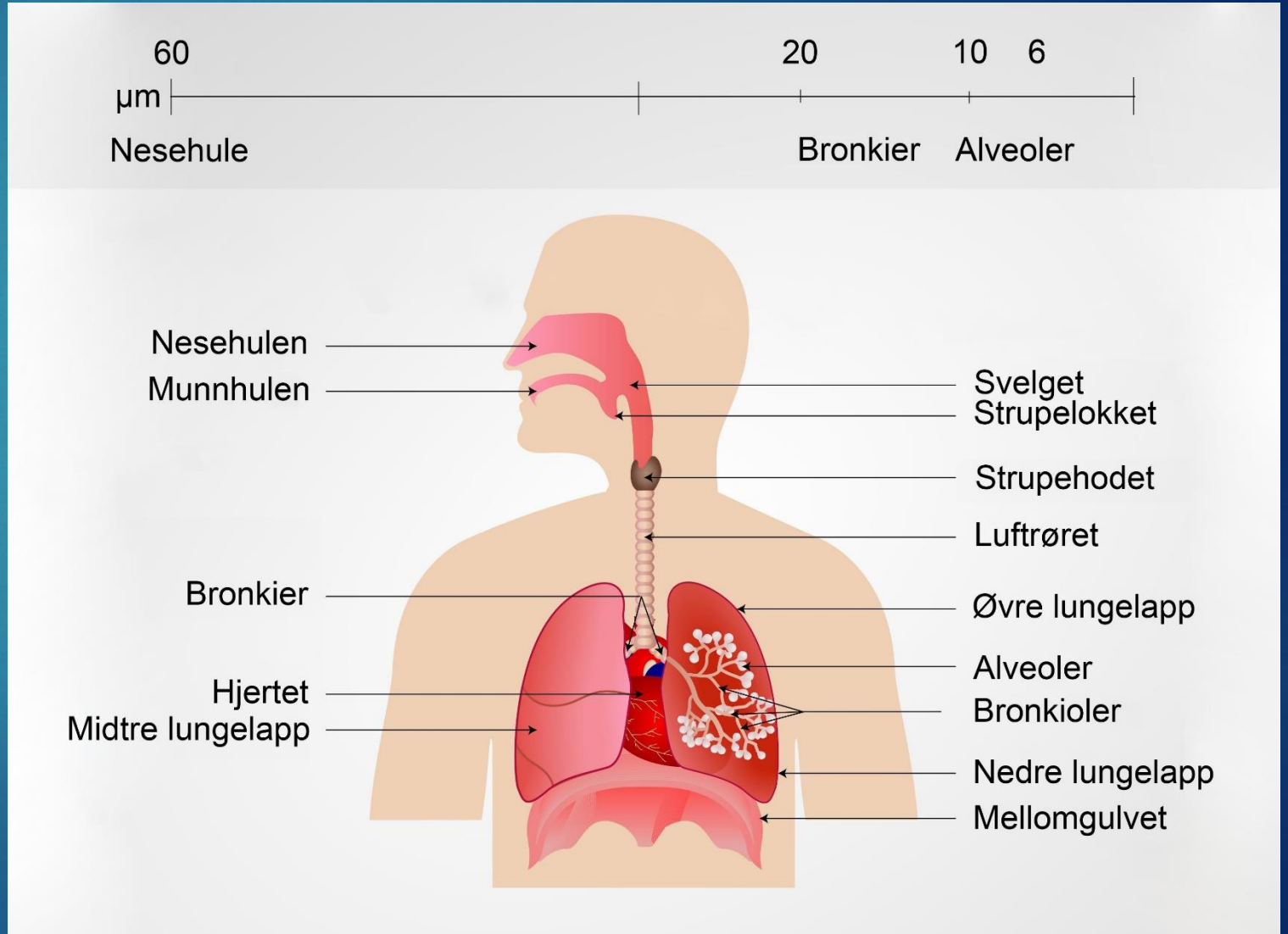
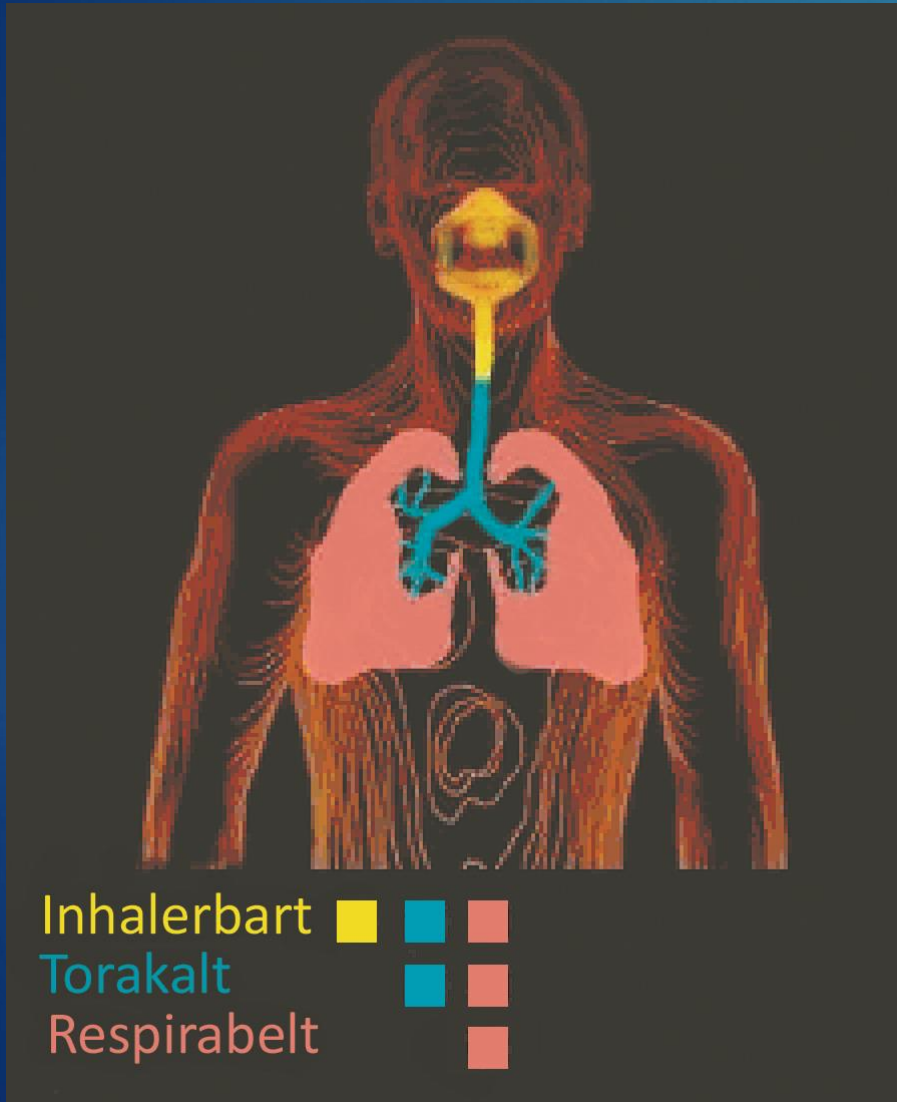
Ansvarlig leder:

Skjema 2 av 3.
1: Kartlegging og risikovurdering
2: Risikodiagram
3: Handlingsplan

RISIKODIAGRAM					
		Ubetydelig	Mindre alvorlig	Alvorlig	Svært alvorlig
Sannsynlighet	Svært ofte				
	Ofte	P1607#y/S1			
	Sjelden				
	Svært sjelden				

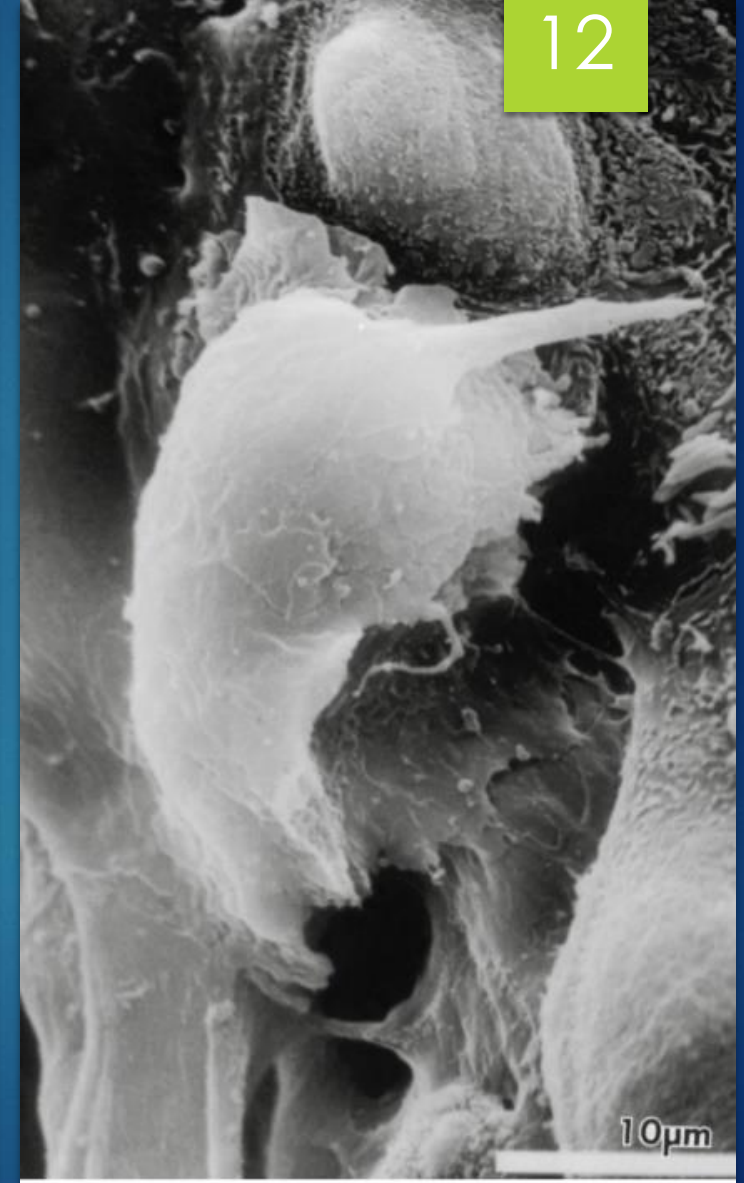
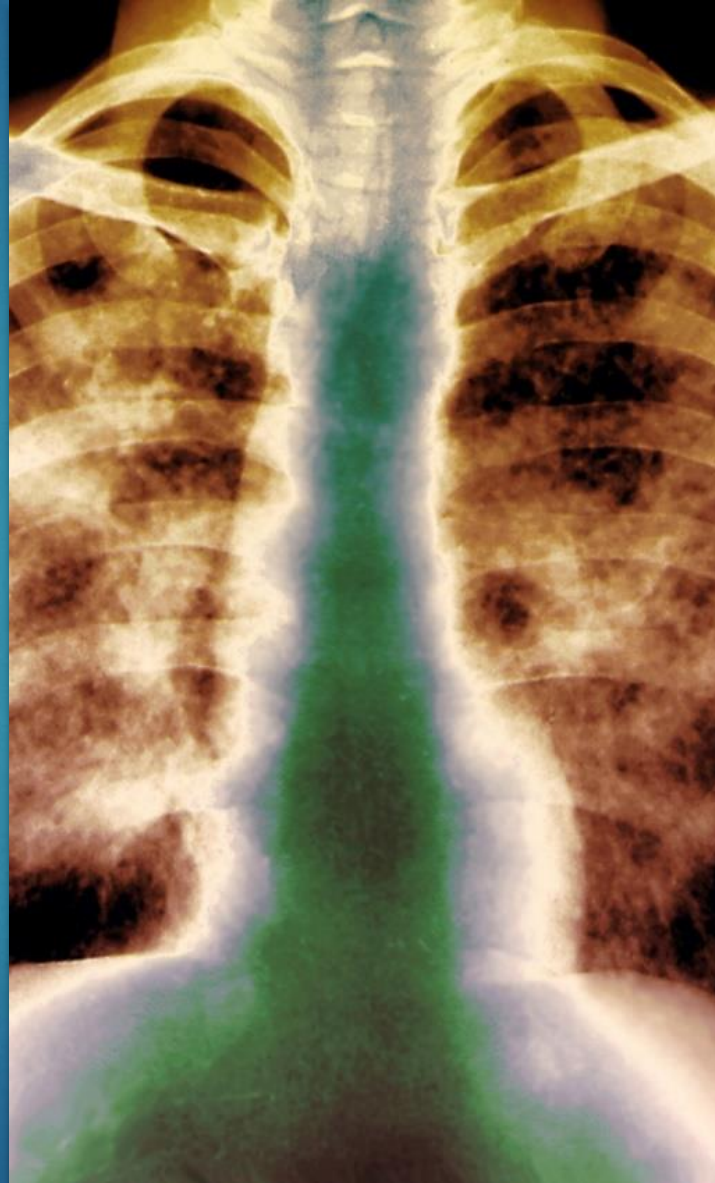
Konsekvens

Respirasjon

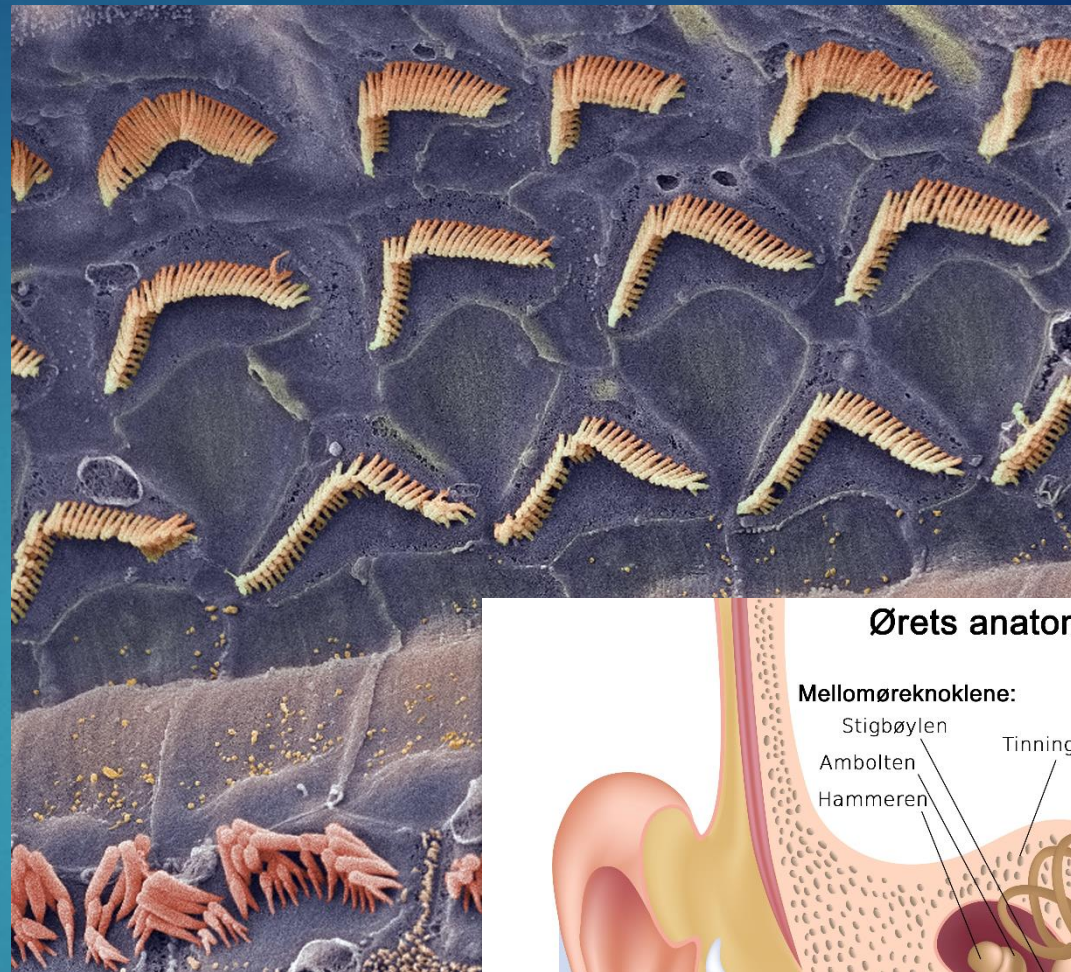
Respirasjon

- ▶ Funksjonsbeskrivelse
- ▶ Aldringseffekter
- ▶ Lungesykdommer
  - ▶ Silikose / Asbestose / KOLS / Lungekreft
- ▶ Farlige gasser:
  - ▶ Mangel på oksygen / Deseleksos / Sprenggasser / CO, CO₂ / Svoveldioksid (SO₂) / Metan
- ▶ Farlig støv:
  - ▶ Silikastøv / Asbest støv / Kullstøv

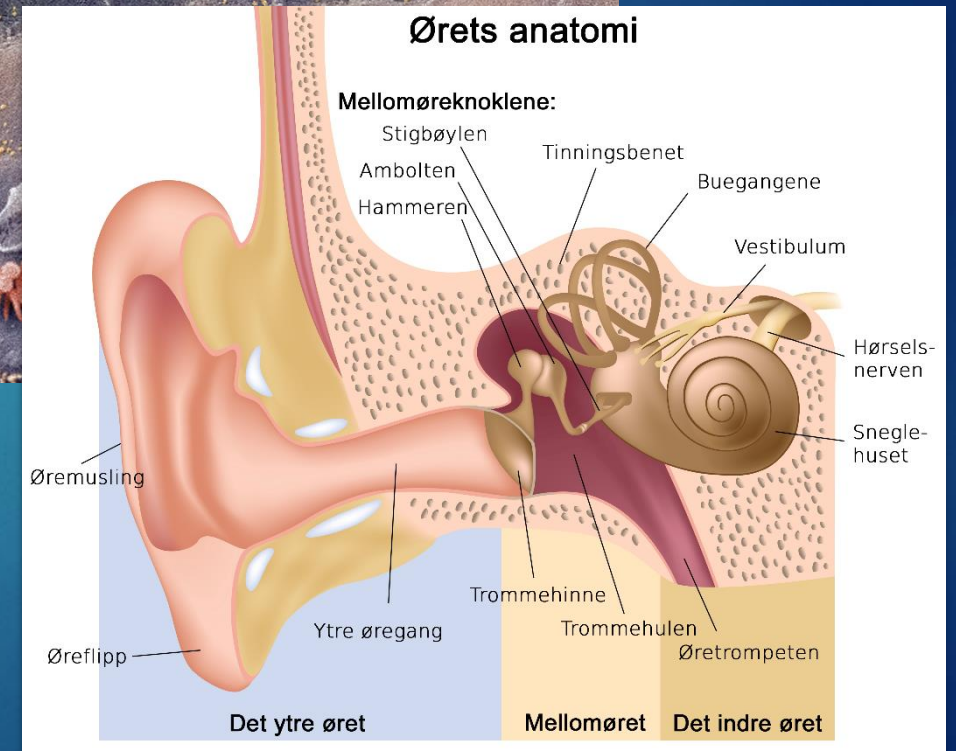
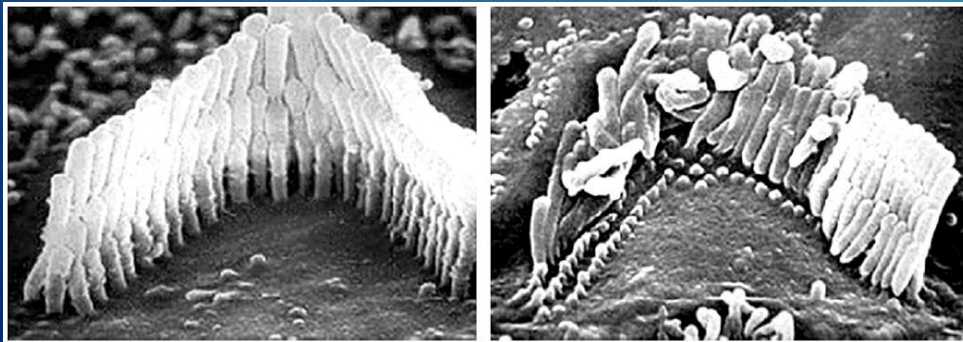

Hørselen

- ▶ Funksjon
- ▶ Aldringseffekter
- ▶ Hva er lyd – lydbølger
- ▶ Begreper innen lyd
- ▶ Hørselsskader

13

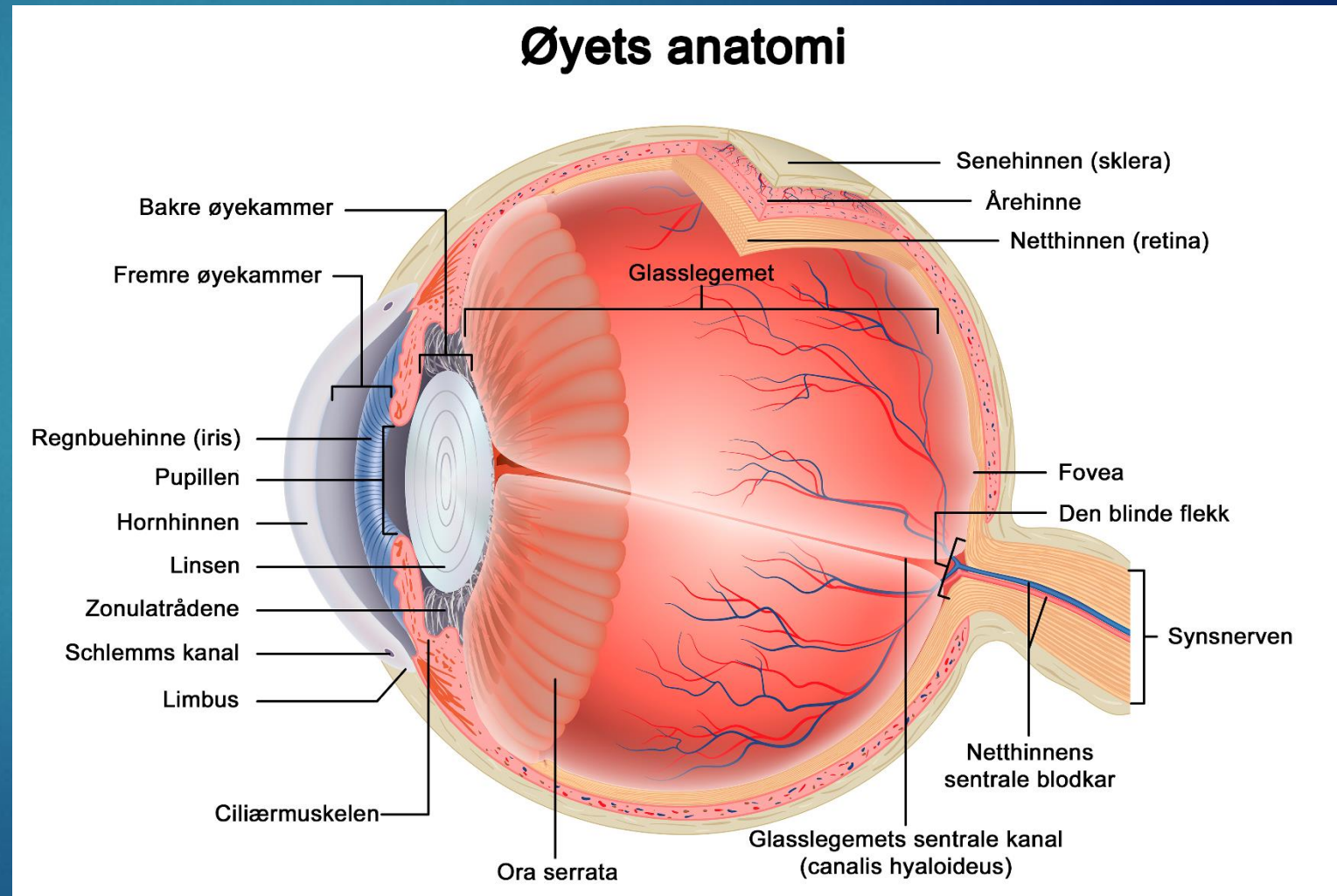

Synet

- ▶ Synets funksjon
- ▶ Synets egenskaper
- ▶ Lysets egenskaper
- ▶ Belysning
- ▶ Skader på synet

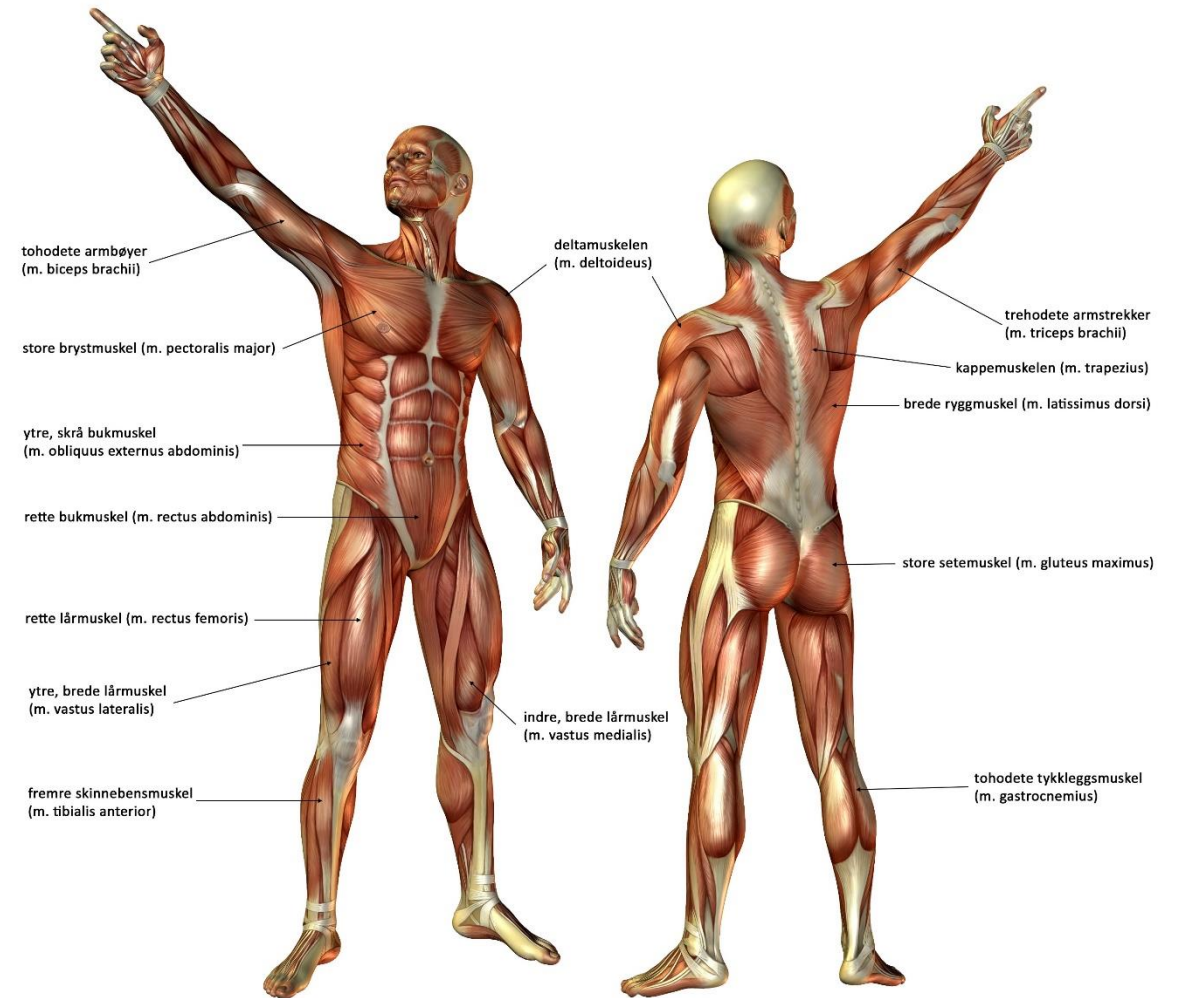
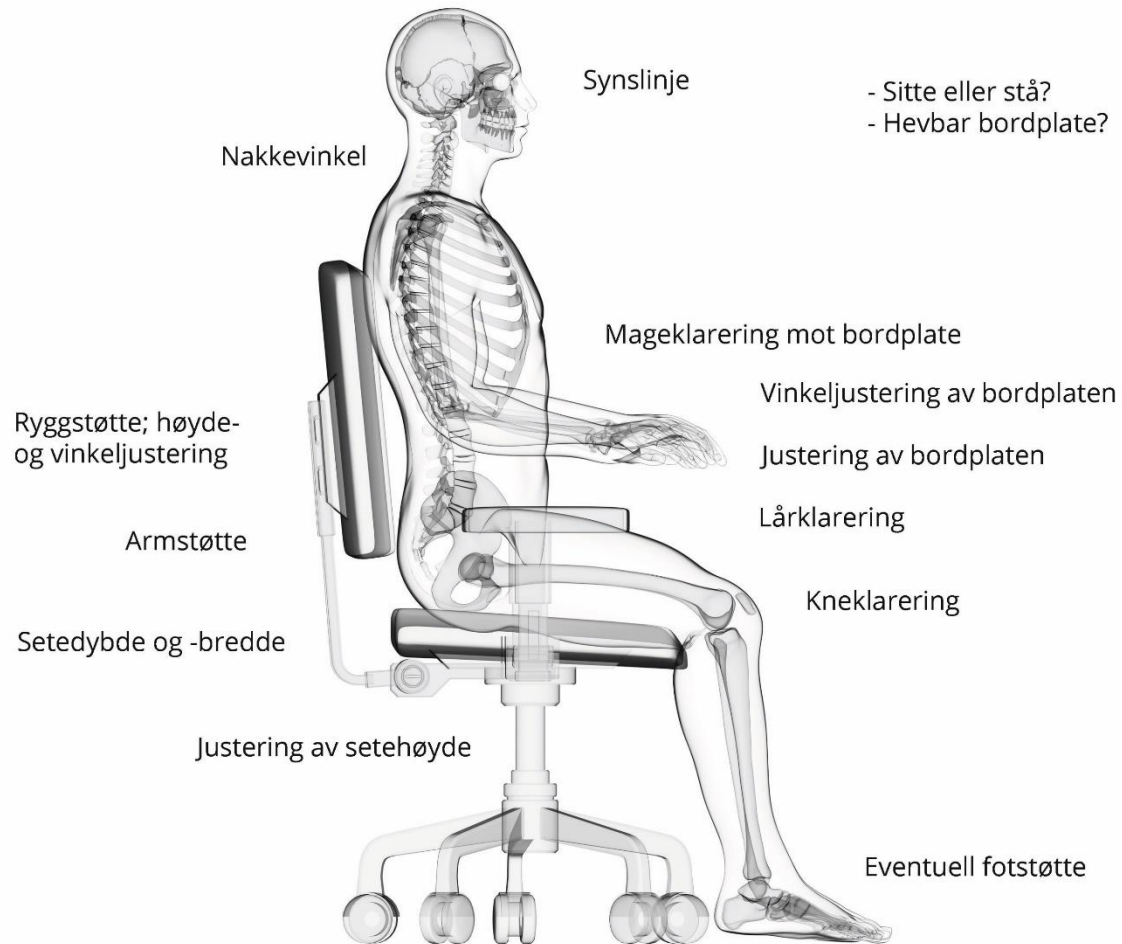
Fun fact: Lys / mørke tilpasning /
kontrast faktor (ca. 1000 til enhver
tid, ca 1 mrd. med pigment
oppbygging / nedbryting.)

14

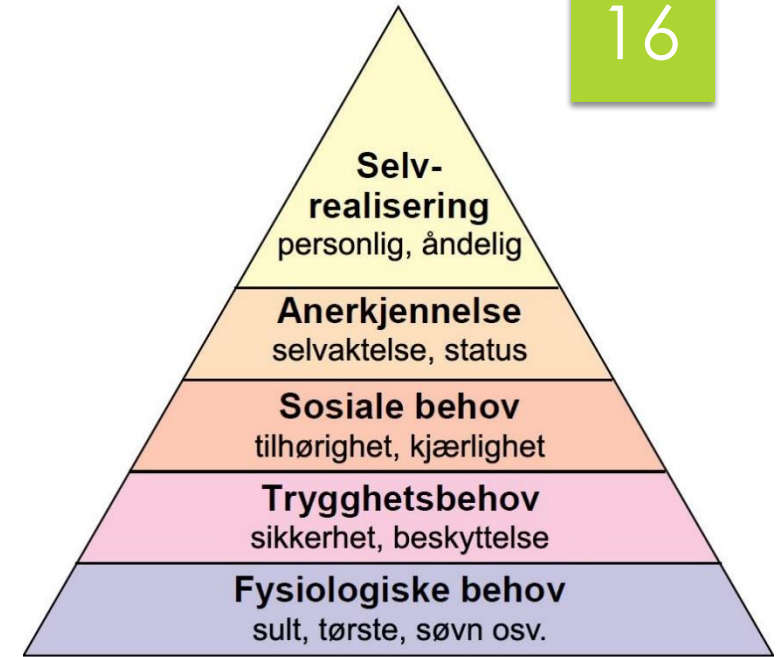
Skjelett og muskulatur

15

Psykososiale forhold

- ▶ Hva er psykososialt arbeidsmiljø
- ▶ Faktorer som påvirker miljøet
- ▶ Hvordan forbedre miljøet
- ▶ Kjenn deg selv og forstå andre
- ▶ Psykiske plager

What's Your Personality Type?

Use the questions on the outside of the chart to determine the four letters of your Myers-Briggs type. For each pair of letters, choose the side that seems most natural to you, even if you don't agree with every description.

1. Are you outwardly or inwardly focused? If you: - Could be described as talkative, outgoing - Like to be in a fast-paced environment - Tend to work out ideas with others, think out loud - Enjoy being the center of attention then you prefer E Extraversion	- Could be described as reserved, private - Prefer a slower pace with time for contemplation - Tend to think things through inside your head - Would rather observe than be the center of attention then you prefer I Introversion	2. How do you prefer to take in information? If you: - Focus on the reality of how things are - Pay attention to concrete facts and details - Prefer ideas that have practical applications - Like to describe things in a specific, literal way then you prefer S Sensing	- Imagine the possibilities of how things could be - Notice the big picture, see how everything connects - Enjoy ideas and concepts for their own sake - Like to describe things in a figurative, poetic way then you prefer N Intuition	3. How do you prefer to make decisions? If you: - Base your decisions on impersonal way, using logical reasoning - Value justice, fairness - Enjoy finding the flaws in an argument - Could be described as reasonable, level-headed then you prefer T Thinking	- Base your decisions on personal values and how your actions affect others - Value harmony, forgiveness - Like to please others and point out the best in people - Could be described as warm, empathetic then you prefer F Feeling	4. How do you prefer to live your outer life? If you: - Prefer to have matters settled - Think rules and deadlines should be respected - Prefer to have detailed, step-by-step instructions - Make plans, want to know what you're getting into then you prefer J Judging	- Prefer to leave your options open - See rules and deadlines as flexible - Like to improvise and make things up as you go - Are spontaneous, enjoy surprises and new situations then you prefer P Perceiving

ISTJ Responsible, sincere, analytical, reserved, realistic, systematic, hardworking and businesslike with sound practical judgment.	ISFJ Warm, considerate, gentle, responsible, pragmatic, thorough. Devoted caretaker who enjoys being helpful to others.	INFJ Idealistic, organized, insightful, dependable, compassionate, gentle. Seek harmony and cooperation, enjoy intellectual stimulation.	INTJ Innovative, independent, strategic, logical, precise, reserved. Driven by their own original ideas to achieve improvements.
ISTP Action-oriented, logical, analytical, spontaneous, reserved, independent. Enjoy adventure, skilled at understanding how mechanical things work.	ISFP Gentle, sensitive, nurturing, helpful, flexible, realistic. Seek to create a personal environment that is both beautiful and practical.	INFP Sensitive, creative, idealistic, perceptive, caring, loyal. Value inner harmony and personal growth, focus on dreams and possibilities.	INTP Intellectual, logical, precise, reserved, flexible, imaginative. Original thinkers who enjoy speculation and creative problem solving.
ESTP Outgoing, realistic, action-oriented, curious, versatile, spontaneous. Pragmatic problem solver and skilled negotiator.	ESFP Playful, enthusiastic, friendly, spontaneous, social, flexible. Have strong common sense, enjoy helping people in tangible ways.	ENFP Enthusiastic, creative, spontaneous, optimistic, supportive, playful. Value inspiration, enjoy exploring new projects, see potential in others.	ENTP Inventive, enthusiastic, strategic, enterprising, optimistic, versatile. Enjoy new ideas and challenges, value innovation.
ESTJ Efficient, outgoing, analytical, systematic, dependable, realistic. Like to get the job done and get things done in an orderly fashion.	ESFJ Friendly, outgoing, reliable, optimistic, organized, practical. Seek to be helpful and please others, enjoy being active and productive.	ENFJ Caring, enthusiastic, idealistic, responsible, diplomatic. Enjoy helping others, value connection with people.	ENTJ Strategic, logical, efficient, organizing, ambitious, independent. Effective organizers of people and long-range planners.

Spesielle risikoer

- ▶ Brann og eksplosjoner
- ▶ Stråling
- ▶ Elektrisitet
- ▶ Magnetfelt
- ▶ Farlige stoffer

17

NYE FARESYMBOLER (farepiktogram)

Akutt giftig. Kjemikalier som er akutt giftige og kan gi livstruende skader ved svelging, hudkontakt og/eller innånding.

Etsende. Kjemikalier som forårsaker etseskader på hud og øyne eller alvorlige eyeskader. Brukes også for kjemikalier som er etsende for metaller.

Kronisk helsefare. Kjemikalier som forårsaker kroniske helseskader som for eksempel kreft, skader på arvestoffet og redusert fruktbarhet. Omfatter også kjemikalier som forårsaker allergi ved innånding, kjemisk lungebetennelse eller andre alvorlige skader.

Helsefare. Kjemikalier som er farlige ved innånding, hudkontakt eller svelging. Brukes også for kjemikalier som virker irriterende på hud, øyne og luftveier, gir allergiske hudreaksjoner, dødsighet og svimmelhet.

Miljøfare. Kjemikalier som er giftige for vannmiljøet på kort eller lang sikt. Skal oppbevares og håndteres slik at kjemikallet, ved bruk eller som avfall, ikke skader miljøet.

Eksplosjonsfarlig. Kjemikalier og gjenstander som er eksplosjonsfarlige dersom de utsettes for slag, friksjon, gnister eller varme.

Brannfarlig. Kjemikalier som er brannfarlige og kan brenne voldsomt ved antenning eller varmetilførsel. Enkelte kjemikalier utvikler brannfarlig gass i kontakt med vann eller selvantenner i luft.

Oksiderende. Kjemikalier som kan forårsake brann i eller bidra til forbrenning av andre materialer.

Gass under trykk. Gass eller andre kjemikalier som er trykksatt, eller gass som er flytende ved svært lav temperatur. Beholderen kan eksplodere ved ytre brann.

Gruve- og tunneldrift

18

- ▶ En av verdens farligste arbeidsplasser; Gruveindustrien sysselsetter globalt ca. 1% av arbeidsstyrken, men står for 8% av dødsfallene.
- ▶ Brytningsmetoder
- ▶ Gruvesikkerhet
- ▶ Driftssyklus
- ▶ Fjellets farer
- ▶ Gruveplan
- ▶ Sikkerhetsaspekter

Ventilasjon

19

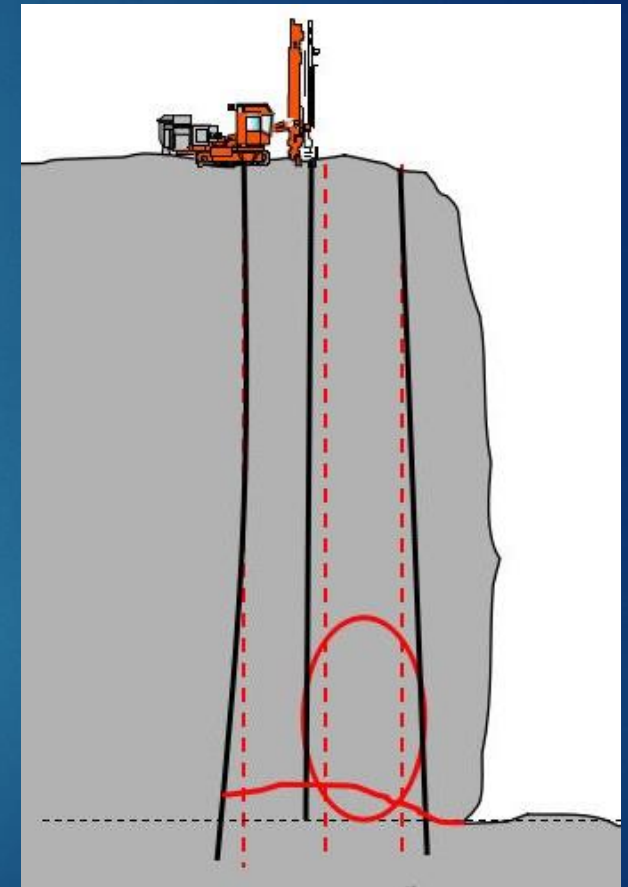
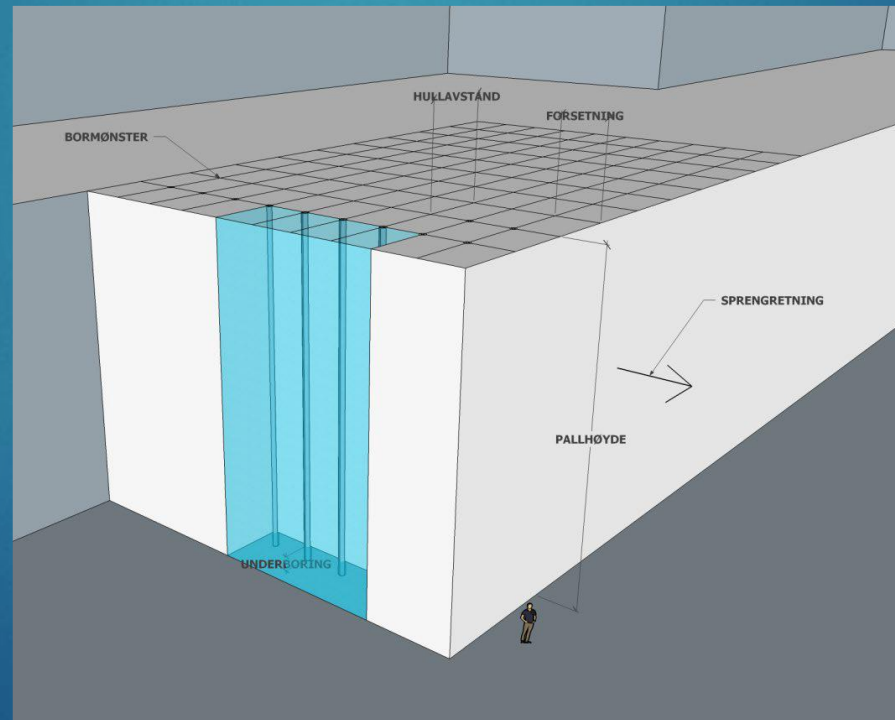
- ▶ Ventilasjonens funksjon
- ▶ Farer ved dårlig ventilasjon
- ▶ Begreper innen ventilasjon
- ▶ Typiske problemer innen ventilasjon

Dagbruddsdrift

20

- ▶ Dagbruddsdrift
- ▶ Begreper innen dagbruddsdrift
- ▶ Driftssyklus
- ▶ Typiske farer

Vedlikehold

21

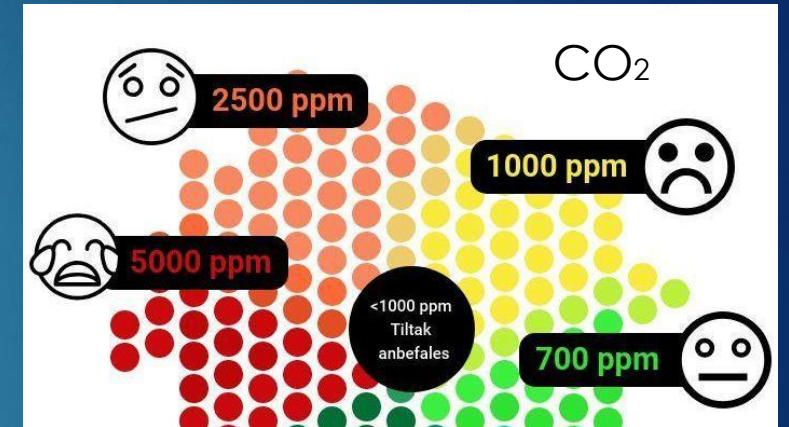
- ▶ Typer vedlikehold
- ▶ Begreper inne vedlikehold, eksempler:
  - ▶ LOTOTO – Lock Out, Tag Out, Try Out
  - ▶ SJA – Sikker Jobb Analyse (metode)
- ▶ Farer ved vedlikehold

Innemiljøer

22

- ▶ Beskrivelse av inneklima
- ▶ Effekter av dårlig innemiljø
- ▶ Lover og regler ift innemiljø

Ytre miljø

23

- ▶ Disse faktorene defineres ofte inn under «ytre miljø»:
  - ▶ Utslipp til luft, vann og jord
  - ▶ Avfallsproblematikk
  - ▶ Miljøskadelige og helseskadelige stoffer
  - ▶ Forringelse av naturkvaliteter
  - ▶ Utendørs lokalklima
  - ▶ Utendørs støy, støv og lukt
  - ▶ Ressursbruk
  - ▶ Materialer
  - ▶ Vann
  - ▶ Energi
  - ▶ Forringelse av kulturminner
- ▶ De vanligste ytre miljø utfordringene i norsk bergverks-industri er støy og støv, men også estetisk utseende

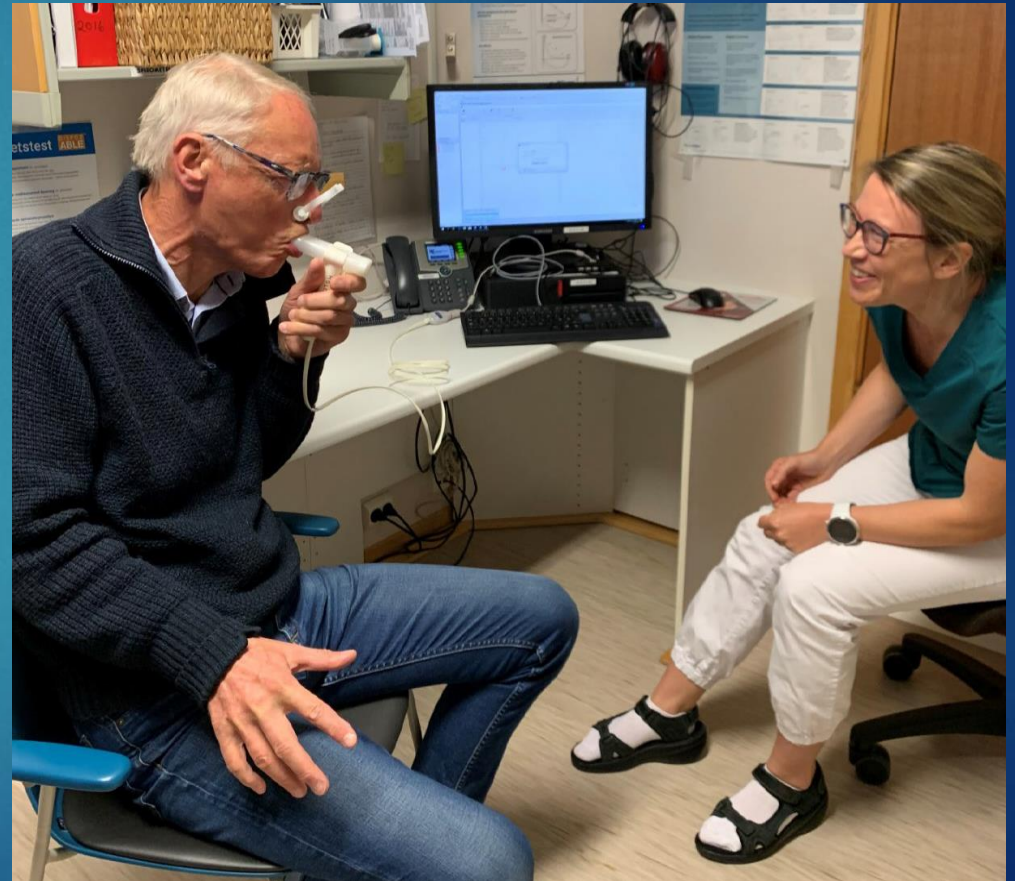

Arbeidsmedisin & Bedriftshelsetjeneste

24

- ▶ Beskrivelse av arbeidsmedisin
- ▶ Arbeidsmedisinerens rolle
- ▶ Bedriftshelsetjenesten (BHT)
- ▶ BHTs lovforankring
- ▶ BHTs oppgaver

Knut Furuseth (t.v.) puster ut så hardt han kan i en respirasjonstest. Knut har vært en sterk støttespiller og medforfatter av HMS-boka.

Umulig uten sponsorer

25

- ▶ Vi var heldige og fikk full støtte fra bransjen, både organisasjoner og enkeltbedrifter.
- ▶ Spesiell takk til NHO som gjennom Norsk Bergindustri var hovedsponsor.

Tilbakemeldinger på boka

26

- ▶ «Denne boka skulle jeg hatt når jeg begynte som arbeidsmedisiner i gruveindustrien for 30 år siden!»
(Arbeidsmedisiner)
- ▶ «Et standardverk for HMS i bergindustrien!» (Rolf Arne Kleiv, professor)
- ▶ «Ei god lærebok med mange eksempler og gode illustrasjoner!»
(Student ved NTNU)

Arven etter Tom

- ▶ Våren 2021 underviste jeg faget «HMS i tungindustrien» ved NTNU for 32 studenter.
- ▶ For første gang ble boka brukt som pensum i undervisninga.
- ▶ Boka ble veldig godt mottatt av studentene.
- ▶ Toms eksempler og åpenhet om HMS utfordringer er nå gitt videre til neste generasjon som kommer ut i industrien vår med ny kunnskap, nye tanker og idéer om hvordan vi skal bli sikrere, tryggere og få en bedre arbeidshverdag.
- ▶ Takk for alt Tom.

Takk for oppmerksomheten!

- ▶ Ha en trygg arbeidsdag og reise hjem
- ▶ Kjøp boka til eget bruk og til bedriften, kanskje det utgjør en forskjell som er med å redde helse og liv

The End